

ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ГЕОГРАФІЇ

Марущак Світлана Дмитрівна

кандидат педагогічних наук, відмінник освіти України, учитель-методист

Ніжинська гімназія № 3, м. Ніжин, Україна

Заклади освіти відіграють важливу роль у підготовці майбутніх поколінь до світу праці та сталого розвитку. Означений процес є розвитком, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Іншими словами, *сталий розвиток* ототожнюють зі способом організації діяльності суспільства для здатності функціонувати в довгостроковій перспективі з метою досягнення соціальної й економічної справедливості, збереження довкілля та регенерація виснажених природних ресурсів. Сталий розвиток на заняттях із географії призначений забезпечити гармонізацію взаємин соціуму та природи в контексті раціонального природокористування. Актуалізується і процес формування екологічної компетентності здобувачів освіти.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти дефініцію поняття «*екологічна компетентність*» тлумачить як *здатність з усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідність охорони природи, дотримання вимог поведінки на природі, ощадливе використання природних ресурсів, розуміння значущості контексту і взаємообумовленості господарської діяльності, необхідність збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства* [1].

Сучасний освітній процес у закладах загальної середньої освіти передбачає інтеграцію ресурсів змісту географії та інших предметів на основі соціально й особистісно значущих ідей з метою втілення в нинішній освіті: уміння вчитися, екологічна грамотність, здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська відповідальність, ініціативність і підприємливість [1].

Географія як навчальна дисципліна є сукупністю інтегративного потенціалу та світоглядного значення під час формування загальної культури особистості, зокрема й екологічної; комплексом форм і методів навчання; реалізацією засвоєних знань, набутих умінь і навичок (географічна предметна компетентність) через відповідні інтегровані компетентності. Сталий розвиток тут реалізовується завдяки вивченню конкретних близьких і далеких географічних об'єктів, а також складних явищ природи та географічних закономірностей, господарської діяльності людини та пов'язаних із нею проблем. Це потребує особливих форм організації навчальної роботи, спеціальних засобів і методів навчання із залученням різноманітних джерел інформації.

Мета вивчення географії через призму формування у здобувачів освіти екологічної компетентності полягає в:

- формуванні географічних знань про природу материків та океанів, їхню цілісність і диференціацію, населення та його життєдіяльність у різних природних умовах; географічну оболонку та її компоненти, взаємозв'язки і взаємодію географічних об'єктів, цілісність і неоднорідність географічної оболонки, взаємозв'язок і взаємодію природи і людини; розуміння здобувачами освіти ролі географічної оболонки в житті людей і впливу суспільства на природу;

- інтеграції курсів загальної географії, розвиток у здобувачів освіти знань загальноземлезнавчого плану, країнознавчого матеріалу; будову геосфер Землі та процесів, які відбуваються у них, уявлень про закономірності диференціації

географічної оболонки, прояви цих закономірностей на конкретних територіях, на материках і океанах, у природі окремих країн;

–поглибленні, розширенні та конкретизації основного географічного поняття «природний комплекс», пізнанні особливостей природи океанів, господарської діяльності людей і заходів щодо охорони природи океанів; установленні причинно-наслідкових зв'язків, проведенні порівняння, отриманні знань з джерел географічної інформації тощо;

–представленні особливостей взаємодії природи і людини, як постійно зростаючої залежності людського суспільства від природних умов його існування, збільшення потреб у природних багатствах (особливо паливних), чистій прісній воді, нових площах родючих земель, посиленні впливу людини на природу і викликане цим погіршення стану природного середовища, що викликає все більшу тривогу всього людства і кожного з нас;

–взаємодії природи і суспільства, можливостях нормалізації стану природи; узагальненні знань про суміжні предмети: біологію, екологію, природознавство;

–установленні зв'язків і відношень між знаннями, набутими у різний час з різних предметів і тем, міжнародній співпраці держав з метою збереження природи і розумного використання її багатств;

–закріпленні наукових географічних понять на основі вивчення своєї місцевості та наочному вивченні господарської діяльності населення рідного краю; прищепленні любові до рідної землі, орієнтації в екологічній діяльності на географічну освіту [2].

Сучасна географічна освіта присвячена створенню особистості майбутнього громадянина, котрий має належні просторово-географічні знання, культурно-географічні ціннісні орієнтири; володіє навичками перебування в географічному середовищі шляхом взаємодії з природою; є компетентною, обізнаною особистістю з діяльною громадською позицією. Тож під час вивчення географії виховується екологічна культура, дбайливе ставлення до природи рідного краю; формується необхідність у здійсненні природоохоронної діяльності, плеканні любові до рідної природи, дотриманні правил поведінки в природі, спостереження за впливом діяльності людини на екологічний стан навколишнього середовища, приверненні уваги до вивчення та розв'язання проблем екології тощо.

Таблиця 1

Співвіднесення завдань та опису досягнутих результатів навчання здобувачів освіти під час формування екологічної компетентності на заняттях географії

Завдання	Опис досягнутих результатів
спрямування навчального матеріалу різних розділів географії на формування екологічної компетентності	здобувачі освіти повинні знати: поняття «екологічна компетентність»; розуміння взаємодії суспільства і природи на заняттях із географії; можливості досліджень екологічного спрямування на заняттях із географії
розуміння шляхів формування екологічної компетентності на заняттях із географії	
отримання варіацій досліджень екологічного спрямування для їхньої реалізації в системі географічної освіти	здобувачі освіти повинні розуміти: актуальність екологічної компетентності у сучасному світі; зв'язок між екологічними знаннями та реальним життям здобувачів освіти; особливості формування екологічної компетентності в системі географічної освіти; можливості досліджень у розвитку екологічної компетентності здобувачів освіти на заняттях із географії
усвідомлення взаємозв'язків екологічної компетентності здобувачів освіти та майбутнього людства	
відслідковування впливу змін у навколишньому середовищі на стан здоров'я людини	здобувачі освіти повинні уміти: формувати власну екологічну компетентність на заняттях із географії; підбирати, створювати, адаптувати, трансформувати та комбінувати різноманітні матеріали, дослідження, проекти екологічного спрямування; працювати з цифровими технологіями
удосконалення вмінь підбирати, створювати, адаптувати, трансформувати та комбінувати різноманітні фрагменти творів мистецтва	

Дуже важливо під час освітнього процесу з вивчення географії в контексті освіти для сталого розвитку залучати учнів до проєктної та творчої діяльності. У процесі командної роботи створювати короткострокові проєкти, лепбуки, листівки, колажі, челенджі, карти знань, складати storytelling, креалізовані слова, ребуси тощо. Доцільно з точки зору практичної спрямованості означеного процесу проводити досліді та мінідослідження, що пов'язані з екологічним станом довкілля та його покращенням.

Тематичний аналіз [3], [4], [5], [6] показує, що між навчанням на основі запитів, освітою для сталого розвитку та формування екологічної компетентності здобувачів освіти та викладанням педагогами існує потужна синергія.

Потенційні наслідки:

- 1) концептуальні перспективи підвищують когнітивний потенціал навколо системного мислення,
- 2) методи навчання сприяють поведінковому потенціалу щодо професійних здібностей і волі,
- 3) культурні зустрічі підвищують емоційний потенціал навколо інклюзивних навчальних програм.

Практичні наслідки:

- 1) підвищення індивідуальних здібностей і результатів навчання здобувачів освіти,
- 2) підвищення ролі географії у відповідальному майбутньому,
- 3) розвиток здатності вчителів для активної педагогіки навчання,
- 4) зміна індивідуальної та інституційної поведінки щодо практики сталого розвитку, різноманітності та інклюзії,
- 5) каталізація організаційних змін щодо галузевих пріоритетів, включаючи інтеграцію освіти для сталого розвитку, активне навчання, інклюзивну освіту та покращені результати випускників.

Отже, процес формування екологічної компетентності здобувачів освіти на заняттях із географії в контексті освіти для сталого розвитку є систематичним і тривалим, однак, необхідним процесом в умовах наскрізності навчально-пізнавальної діяльності та міжпредметної інтеграції й освітньої синергії.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. (2020) / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.
2. Навчальна програма з географії. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/.
3. Толочко, С. В., & Бордюг, Н. С. (2022). Реалізація компетентнісного потенціалу формування екологічної компетентності в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук, 49, 189–195.
4. Толочко, С., & Бордюг Н. (2022). Методологічні засади формування екологічної компетентності школярів. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, 26 (2), 140–152.
5. Толочко, С. В., & Бордюг, Н. С. (2022). Методичні основи формування екологічної компетентності здобувачів освіти під час реалізації навчальної програми «Знаю. Вмію. Дію». Актуальні питання гуманітарних наук, 56 (3), 220–227.
6. Tolochko, S., Bordiug, N., & les, T. (2022). Features of formation of environmental competence of education seekers in the context of preventing environmental pollution during war. ScienceRise: Pedagogical Education, 3(48), 4–10.